

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ (НА ПРИКЛАДІ ІСТОРИЧНИХ ДИСЦИПЛІН)

Ольга Гончарова

В умовах вимушеного, пов'язаного з впровадженням у 2020 році карантинних обмежень, переходу на дистанційний формат навчання у вищих навчальних закладах України викладачі зіштовхнулися з необхідністю прилаштовуватися до нових умов здійснення освітнього процесу. Їм довелося «на ходу», освоювати нові освітні ресурси, змінювати стиль та методи роботи, оскільки частина традиційних форм навчання стала абсолютно неефективною в дистанційному форматі. Викладачами було проведено титанічну роботу, що допомогло в досить короткий термін налагодити стабільне функціонування навчального процесу. Цей досвід виявився корисним й для швидкого відновлення роботи вищів в умовах повномасштабної агресії російської федерації проти України, розпочатої нею 24 лютого 2022 року. Обов'язковим компонентом процесу навчання, який було піддано перегляду та прилаштуванню під умови дистанційного навчання, стало оцінювання рівня навчальних досягнень здобувачів освіти, перевірка засвоєння ними знань та сформованості компетентностей, що визначені навчальними програмами. Завдання викладача — створити умови для ефективного оцінювання, взаємо- та самооцінювання, результати якого можна було б оперативно використовувати для коригування навчального процесу. Кожна дисципліна потребує своїх специфічних підходів до практичної реалізації оцінювання, бо спрямована на формування притаманних саме їй компетентностей. Не

становлять винятку у цьому відношенні й історичні дисципліни.

Форми і методи викладання за умови проведення освітнього процесу у дистанційному форматі досить активно почали досліджуватись науковцями лише останнє десятиліття. Різні аспекти організації дистанційного навчання розглядаються у наукових розвідках В. Александрової, К. Білоконь, А. Савченко [1], Н. Гришинець [3], С. Єфремова [4] та ін. Значну увагу дослідники приділяли і оцінюванню знань здобувачів. Так, мотиваційну функцію контролю знань здобувачів розглянула М. Тарасенко [10]. Контроль і оцінювання навчальних досягнень студентів в умовах модульно-рейтингової системи навчання вивчали В. Полторацька, О. Каданер [9]. Останнім часом з'явилося багато публікацій, автори яких здійснюють аналіз форм та методів контролю знань здобувачів в умовах дистанційного навчання. Пошуком шляхів оптимізації дистанційного контролю займалися А. Гриняк [2], О. Наливайко, К. Куцина [6], Ю. Ненько, О. Іващенко [7], І. Холод, Т. Лисенко, Г. Штангрет [12]. Використання можливостей платформи Moodle для оцінки успішності здобувачів вищої освіти вивчали Н. Олійник [8] та колектив авторів навчально-методичного посібника «Тестовий контроль знань студентів у системі Moodle» [11]. Огляд літератури продемонстрував, що попри певний інтерес до системи оцінювання знань здобувачів за умови дистанційного навчання, вона залишається недостатньо

вивченою й велика кількість питань потребують поглибленого дослідження.

Мета статті — аналіз основних форм оцінювання знань та набутих навичок здобувачами вищої освіти під час вивчення історичних дисциплін в умовах дистанційного навчання, здатних забезпечити швидке коригування навчального процесу в бік його покращення.

Контроль знань здобувачів в процесі навчання виконує різні функції (перевірочна, контролююча, освітня, мотивуюча, розвиваюча, виховна, управлінська). Основними принципами, що лежать в основі діагностування успішності здобувачів виступають: об'єктивність, систематичність, індивідуальний характер, різноманітність форм, всебічність, диференційованість, єдність вимог [5, с. 173]. Важливим, з огляду на це, є запровадження такої системи оцінювання, яка б забезпечила адекватну оцінку праці здобувача, набутих ним знань та навичок протягом вивчення певного курсу, а викладачу — отримання оперативної інформації з метою коригування навчального процесу. Все це вимагає від нього розробки раціонального алгоритму моніторингу успішності. Викладач має чітко визначити очікувані результати навчання, створити засоби вимірювання їх досягнення та методичні рекомендації, що спрямують здобувачів на отримання потрібного результату. Наступним кроком є розробка інструментів та методів оцінювання певного досвіду навчання та обробка отриманих даних з метою визначення ефективності процесу навчання, ступеня досягнення бажаного результату й своєчасного коригування навчальної програми задля удосконалення навчання здобувачів [12].

Оцінювання, щоб забезпечити відповідний ефект, має бути постійним. У відповідності до місця в навчальному процесі виділяються чотири види контролю: попередній; поточний; рубіжний; підсумковий.

Метою попереднього контролю є виявлення знань та умінь здобувачів освіти на початку вивчення курсу або змістовного

модуля для подальшої їх корекції. Одним з простих способів отримати загальне уявлення про рівень знань здобувачів з предмету є тестування на платформі Moodle. Ця платформа дуже гнучка для тестування, дозволяє створювати тести різних типів: альтернативних відповідей, заповнення пропусків, множинного вибору, відновлення відповідності, встановлення правильної послідовності та інші [11, с. 7]. Moodle автоматизує багато процесів при проведенні тестування, таких як оцінювання та відстеження прогресу здобувача. Це дозволяє викладачу заощадити час та зосередитися на інших аспектах навчання. Окрім того, викладач на цій платформі може налаштувати складність питань, час, дозволити перегляд правильних відповідей та інші параметри. Однак, як і будь-яка інша технологія, Moodle має свої недоліки при проведенні тестування. Зокрема, учасники повинні мати доступ до надійного інтернет-з'єднання; у здобувачів існує можливість обмінюватися інформацією чи використовувати зовнішні джерела під час тестування та й надійної можливості ідентифікації учасників немає, що може призвести до проблем із забезпеченням чесності та достовірності результатів; створення тестів на Moodle може вимагати багато часу та зусиль, особливо якщо потрібно створити велику кількість питань або складних тестів. Окрім того, за допомогою тестування не можна охопити всі характеристики засвоєного здобувачем матеріалу [6, с. 38], особливо, якщо мова йде про історичні дисципліни, де важливим є, окрім знання дат та термінів, сформованість загальних уявлень про суспільно-політичні процеси, вміння логічно, аргументовано пояснювати їх суть. Тож, з огляду на це, більш ефективним є написання здобувачами есе — твору-роздуму з вільним викладом своїх думок, вражень та роздумів, яке не претендує на повноту висвітлення питання, а становить власне бачення проблеми. Однією з головних вимог до його змісту має бути самостійність роботи, відсутність запозичень з вже існуючих текстів,

підтвердження наведених у якості аргументів фактів посиланням на джерела інформації. Тож, особисті відгуки, опис власних вражень не повинен заміщати аргументацію, яка має складати ряд логічних роздумів, опертих на конкретні факти. Забігаючи наперед, зазначу, що в кінці вивчення курсу здобувачам можна запропонувати написати есе на ту ж тему, що й на початку вивчення навчальної дисципліни. Порівняльний аналіз їх змісту досить добре продемонструє наскільки отримані в ході навчання знання змінили розуміння здобувачем суті даної події та ефективність процесу навчання.

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення курсу для з'ясування рівня засвоєння здобувачем матеріалу [9]. У своїй практичній роботі я використовую контроль не лише на семінарських заняттях, а й на онлайн-лекціях. Це має не тільки перевірочне значення, але й освітнє, діагностико-коригуюче, виховне, а також мотивує здобувачів до регулярної мисленевої діяльності. До кожного з питань лекції пропонується три-п'ять тестових завдань закритого типу або вікторина за змістом отриманої інформації. Головною умовою є обмеження часу на проведення такого опитування, бо включення в структуру онлайн-лекції контролю вимагає обмеження об'єму теоретичного матеріалу та іншого розподілу матеріалу для семінарських, практичних і самостійних занять. Однак таке ущільнення навчального матеріалу не приводить до зниження якості освіти, оскільки ці швидкі тести дозволяють контролювати рівень засвоєння теми та коригувати лекційний матеріал з метою підвищення ефективності навчання, а результати контролю можна включити в рейтингову оцінку студента за курсом, що впливатиме на формування загального балу.

Велике значення для проведення поточного контролю знань здобувачів відіграє семінарське заняття, у ході якого відбувається розгляд основних тем курсу, без яких неможливо оволодіти основами наукових знань [4, с. 49]. Однак досвід

практичної роботи показав, що проведення його у традиційній формі опитування (відповіді на відомі заздалегідь питання) непродуктивне і ускладнене внаслідок відсутності активного слухача, навіть у випадку, якщо усна відповідь супроводжується презентацією. То ж здійснення контролю на семінарських заняттях за умови дистанційного навчання потребує інших інтерактивних методів, що передбачають взаємодію, бесіду, діалог не скільки здобувача з викладачем, скільки здобувачів між собою. При їх активній взаємодії кожен має можливість відчути свою успішність, свою інтелектуальну спроможність. Це, в свою чергу, робить продуктивним і сам процес навчання, дозволяє в повному обсязі дати необхідні предметні знання і сформувані компетенції й одночасно здійснити їх контроль і оцінювання. Досить добре знання та навички здобувачів розкриваються на семінарському занятті, що проводиться у формі структурованих дебатів. Створюються дві команди, які готують свою аргументацію трактування тих чи інших історичних подій, віднаходять джерела на її підтвердження, доводять її перед представниками команди противників, відповідаючи на їх зауваження та уточнюючі запитання [3]. При виборі теми слід звернути увагу на те, що вона, по-перше, повинна бути спірною, по-друге, не повинна викликати неконтрольовані емоції і, по-третє, повинна відповідати інтересам здобувачів. Кожен здобувач робить свій внесок у з'ясування винесеної на обговорення проблеми. Досить ефективною формою перевірки знань та навичок здобувачів на семінарському занятті є дискусія. Участь у ній дає змогу здобувачу продемонструвати здатність розмірковувати, наводити логічні аргументи на підтвердження своєї точки зору. Крім того, всі учасники повинні володіти достатньою кількістю знань по темі дискусії.

Значною складовою освітнього процесу є самостійна робота здобувачів. Вона включає не лише підготовку до аудиторних занять, а й самостійне опрацювання

певних тем навчальної дисципліни у відповідності до навчально-тематичного плану [1, с. 8]. Ступінь набуття знань самостійно теж потребує поточної перевірки. Як форму контролю тут може бути використано бесіду, як індивідуальну, так і групову. Під час поточного контролю самостійної роботи може бути успішно використаний потенціал електронного або цифрового портфоліо творчих і дослідницьких робіт здобувачів. Його створення вимагає від здобувачів рефлексії, критичного та аналітичного мислення, творчого підходу та самооцінки. Однак цифрове портфоліо може служити засобом оцінки тільки в тому випадку, якщо здійснюється його презентація, в процесі якої викладач має можливість поставити здобувачу питання як щодо змісту матеріалів портфоліо, так і процесу їх підготовки та ін. Досить ефективним при перевірці дослідних робіт здобувачів є взаємооцінювання. Проводиться воно за чіткими критеріями, прийнятними для здобувачів. Ця форма перевірки сприяє виробленню навичок формулювання зауважень, коментування наявних характерних помилок або варіантів поліпшення роботи, вчить конструктивній науковій критиці. Багато можливостей щодо цього дає платформа Moodle. Зокрема, у вкладці «Семінар» можна розміщувати, зберігати, переглядати, рецензувати та оцінювати роботи здобувачів. Робота завантажується туди здобувачем у будь-якому форматі (текстовий документ, звуковий чи відеофайл, таблиця, малюнок тощо), або можна текст вводити за допомогою вбудованого текстового редактора [8]. Оцінити цю роботу має можливість не лише викладач, а й інший здобувач з його групи.

Рубіжний контроль проводиться після вивчення певної теми чи змістовного модуля з метою визначення ступеня засвоєння матеріалу здобувачами освіти. Аналіз його підсумків дасть викладачу інформацію про засвоєння знань здобувачами та можливість внести корективи у виклад матеріалу наступної теми чи модуля. Велике значення для його здійснення мають проміжні тести, різні

види письмових завдань, які сприятимуть підготовці здобувачів до підсумкового контролю [10, с. 353]. У разі проведення рубіжного контролю у формі тестування доцільно встановлювати більш жорсткі часові рамки на його виконання, що є способом запобігання нечесної поведінки та витрачання часу на пошук обхідних шляхів, пошуку відповіді на питання в різноманітних джерелах.

Підсумковий контроль здійснюється в кінці вивчення курсу та демонструє рівень успішності його вивчення [2, с. 133]. Зазвичай він проводиться у формі іспиту. Іспит може бути проведений у вигляді підсумкового тесту на платформі Moodle, що забезпечує найбільш справедливий підхід до оцінювання здобувачів, бо ставить всіх у рівні умови та виключає суб'єктивний підхід з боку викладача при їх оцінюванні. До переваг тестування — як форми підсумкового контролю — слід віднести й те, що вони дають можливість охопити більш значну частину матеріалу, ніж під час усного чи письмового іспиту. Однак тестування не дає можливості здобувачу проявити свої творчі здібності, нестандартний підхід, самостійність суджень, висловити власну позицію.

З огляду на це, при підсумковому зрізі знань з історичних дисциплін перевага надається усним чи письмовим іспитам. Коли здобувачі складають іспит в реальному часі безпосередньо викладачеві, використовуються два технічні засоби: 1) комп'ютер або ноутбук, необхідний для виведення на екран монітора автоматично сформованого для здобувача екзаменаційного білета в рамках дії навчальної платформи Moodle; 2) мобільний телефон, підключений до Інтернету з можливістю приєднання до відео конференції, — телефон транслює у прямому ефірі всі дії здобувача, екран та обличчя. Використання цих засобів є основною умовою участі в дистанційному навчальному процесі, проте не завжди задовольняє правила академічної доброчесності при складанні іспитів. Вони не завжди можуть допомогти виявити випадки списування та плагіату.

Складаючи іспит із дому, здобувачі мають можливість скористатися шпаргалками та різними ресурсами, звернутися за допомогою до третіх осіб або навіть просити їх скласти за них іспити. При цьому важливо розуміти, що академічне шахрайство не просто знижує якість та ефективність освіти, воно перетворює освітній процес на його імітацію, тому вирішення даної проблеми має важливе значення для будь-якого вишу та для суспільства в цілому. Доцільно намагатися запобігти академічній нечесності іншими способами, наприклад, за допомогою постановки ряду уточнюючих запитань, які дозволять виявити самостійність представленої відповіді. За умови проведення іспиту у форматі реального часу виникає ще одна проблема — неможливість забезпечення рівних умов навчання. Під час очного навчання всі здобувачі складають іспити в однакових умовах, а при реалізації дистанційного навчання багато з них зіткнулися з різними побутовими та технічними проблемами: відсутність окремої кімнати для навчання та складання іспитів, різна якість гаджетів, швидкості інтернету тощо [7, с. 26]. Але навіть за наявності передової технологічної інфраструктури ніхто не застрахований від можливих технічних збоїв під час проведення іспиту. Достатньо відмови одного з компонентів системи (освітня платформа навчального закладу, індивідуальні комп'ютери здобувачів чи викладачів, локальні Інтернет-провайдери), щоб поставити під загрозу законність проведення підсумкового іспиту. З огляду на це доцільним є відмовитись від формату іспиту в реальному часі, а застосувати формат дослідницького проєкту, який здобувачі виконують протягом усього семестру. Проєкт може бути індивідуальним чи груповим. Реалізація його розвиваючого та навчального потенціалу багато в чому залежить від продуманого завдання та чітко сформульованих критеріїв оцінки. Презентацію результатів можна проводити синхронно перед групою або асинхронно через відео або будь-які інші види мультимедіа. Використання

проєктних завдань як засобу оцінювання має низку переваг. По-перше, немає необхідності контролювати самостійність виконання проєкту, оскільки здобувачам дозволяється використовувати будь-які ресурси та спілкуватися з колегами у процесі підготовки. По-друге, здобувачі можуть працювати над виконанням проєкту у будь-який зручний час. По-третє, процес створення оригінального продукту позитивно впливає на розвиток навичок дослідницької та творчої діяльності, сприяє успішній реалізації особистісно орієнтованого та компетентнісного підходів. Групові проєкти також сприяють розвитку комунікативних навичок та навичок роботи в команді. З метою зниження ризику нечесної поведінки важливо формулювати завдання таким чином, щоб воно було пов'язане з особистим досвідом здобувача, і одним із критеріїв оцінки має бути якість публічного захисту результатів проєкту.

Таким чином, перехід на дистанційне навчання дав поштовх для переосмислення форм, методів навчання, мотивації пізнавальної діяльності здобувачів та перевірки досягнення ними очікуваних результатів навчання. Щоб максимально повно використовувати можливості онлайн-середовища, викладачам необхідно, з одного боку, нейтралізувати основні проблеми даного формату, а з іншого боку — використати отриманий результат для коригування, вдосконалення та оновлення навчального процесу. Для досягнення цього контроль має бути системним, забезпечуватись теоретичною підтримкою навчальної діяльності здобувачів щодо засвоєння знань і умінь та постійним зворотнім зв'язком між викладачем та здобувачем. Якщо ми чекаємо, що здобувачі вищих навчальних закладів стануть творчими людьми, які мислять критично та вирішують реальні проблеми, тоді всі форми контролю мають бути спрямовані на розвиток та оцінку цих навичок. Це не тільки сприятиме зростанню довіри до системи вищої освіти, а й позитивно вплине на якість навчального процесу та професійне становлення здобувачів.

Література

1. *Александрова В. В., Білоконь К. С., Савченко А. В.* Організація самостійної роботи студентів як засіб творчого розвитку особистості майбутнього фахівця // Актуальні проблеми сучасних лінгвістичних досліджень та застосування інноваційних технологій викладання мов у вищій школі нефілологічного профілю : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 25 жовтня 2018 р.). Дніпро, 2018. С. 6–12. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/3202/1/1.pdf>
2. *Гриняк А. Б.* Підсумковий контроль знань студентів-правників в умовах дистанційного навчання // Нове українське право. 2021. Вип. 4. С. 131–137. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/91/82>
3. *Гушинець Н. О.* Інноваційні методи і форми проведення семінарських занять. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/gushinez.php>
4. *Єфремов С. В.* Роль семінарського заняття у навчальному процесі середньої та вищої шкіл // Проблеми фізичного виховання і спорту. 2011. № 3. С. 49–51. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2011-03/11ysvahs.pdf>
5. *Зайченко І.* Педагогіка : навч. посібник для студентів вищих пед. навч. закладів. 2-е вид. Київ : Освіта України ; КНТ, 2008. 528 с.
6. *Наливайко О. О., Куцина К. А.* Особливості оцінювання під час дистанційного навчання // Наук. записки кафедри педагогіки. 2021. Вип. 49. С. 35–41. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2021-49-04>
7. *Ненько, Ю., Іващенко, О.* Дистанційне оцінювання здобувачів вищої освіти в умовах пандемії COVID-19 // Освіта. Інноватика. Практика. 2023. 11(1). С. 22–27. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol11i1-004>
8. *Олійник Н. Ю.* Оцінювання знань студентів в середовищі LMS Moodle // Третя міжнар. наук.-практ. конф. «Теорія і практика використання системи управління навчанням Moodle» (Київ, 21–22 травня 2015 р.) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://2015.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=129>
9. *Полторацька В. В., Каданер О. В.* Контроль і оцінювання навчальних досягнень студентів в умовах модульно-рейтингової системи навчання // Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports. 2009. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2009-03/09pvvrsl.pdf>
10. *Тарасенко М. І.* Місце і значення контролю як мотивація до успішного навчання студентів у ЗВО // Молодий вчений. Серія: Пед. науки. 2019. № 6 (70). С. 352–354. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/2602/2586>
11. *Тестовий контроль знань студентів у системі Moodle: навчально-методичний посібник / Д. М. Бодненко, Л. О. Варченко, О. Б. Жильцов ; за заг. ред. О. Б. Жильцова.* Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. 2012. 112 с.
12. *Холод І. В., Лисенко Т. А., Штангрет Г. З.* Оцінка успішності здобувачів вищої освіти у персоналізованому дистанційному навчанні // Академічні візії. 2023. Вип. 17. <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/218>

24.04.2023

Відомості про автора:

Гончарова Ольга Сергіївна — кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Харків, Україна; e-mail: olia.goncharova2016@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8697-3211>